

УДК 781.63

DOI <https://doi.org/10.32782/2224-0926-2025-3-54-3>

Дмитриченко Артем Володимирович
аспірант кафедри музичного мистецтва естради та джазу
Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського;
викладач класу труби кафедри музичного мистецтва естради та джазу,
Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського
<https://orcid.org/0000-0002-2034-9467>

ПОСТБОП У ТВОРЧОСТІ УІНТОНА МАРСАЛІСА

У статті досліджено феномен постбопу як одного з провідних напрямів розвитку джазового мистецтва другої половини ХХ століття та окреслено його ключові стилістичні характеристики, зокрема тяжіння до модальної гармонії, розширених ритмічних структур і синтезу елементів різних джазових течій. Особливу увагу приділено творчості видатного американського трубача Уінтона Марсаліса, який постає як одна з центральних фігур джазового ренесансу 1980-х років. Проаналізовано характерні композиційні прийоми та імпровізаційні підходи Марсаліса, а також сполучення традиції та модерних елементів.

Акцентовано, що Марсаліс, на відміну від більшості сучасних йому трубачів, поєднав глибинну академічну підготовку з традиціями джазового виконавства, що зумовило його унікальний стиль і визначило його як одного з головних реформаторів і популяризаторів акустичного джазу.

У статті обґрунтовано, що постбопова естетика у творчості Марсаліса виявляється в складних акордових послідовностях, нетрадиційних метроритмах, структурній свободі композицій, а також інтенсивній колективній взаємодії між учасниками ансамблю. Проаналізовано характерні риси його імпровізаційної мови, що поєднує традиційні мелодичні контури із сучасними гармонічними рішеннями та інтертекстуальними алюзіями на творчість Майлза Девіса, Джона Колтрейна та інших визначних представників джазового авангарду. Підкреслено також роль Марсаліса як педагога та культурного діяча, який активно сприяє популяризації джазу, уникаючи при цьому ф'южен-експериментів з електронікою, натомість залишаючись вірним акустичній традиції.

Установлено, що діяльність Уінтона Марсаліса у сфері постбопу не лише оживила інтерес до традиційних форм джазу, а й започаткувала нову хвилю інтерпретацій та інноваційних пошуків, спрямованих на збереження та водночас оновлення джазової спадщини в контексті сучасних культурних процесів.

Ключові слова: постбоп, джаз, Уінтон Марсаліс, імпровізація, джазове виконавство.

Dmytrychenkov Artem. Post-bop in the work of Wynton Marsalis

The article explores the phenomenon of post-bop as one of the leading directions in the development of jazz art in the second half of the 20th century and outlines its key stylistic characteristics, in particular, the attraction to modal harmony, extended rhythmic structures, and the synthesis of elements of various jazz movements. Special attention is paid to the work of the outstanding American trumpeter Wynton Marsalis, who appears as one of the central figures of the jazz renaissance of the 1980s. Marsalis' characteristic compositional techniques and improvisational approaches, as well as the combination of tradition and modern elements, are analyzed.

It is emphasized that Marsalis, unlike most contemporary trumpeters, combined in-depth academic training with the traditions of jazz performance, which determined his unique style and defined him as one of the main reformers and popularizers of acoustic jazz.

The article argues that the post-bop aesthetic in Marsalis's work is manifested in complex chord sequences, unconventional metrorhythms, structural freedom of compositions, and

intense collective interaction between the ensemble members. The characteristic features of his improvisational language, which combines traditional melodic contours with modern harmonic solutions and intertextual allusions to the work of Miles Davis, John Coltrane, and other prominent representatives of the jazz avant-garde, are analyzed. The role of Marsalis as a teacher and cultural figure who actively promotes jazz, while avoiding fusion experiments with electronics, instead remaining faithful to the acoustic tradition, is also emphasized.

It has been established that Wynton Marsalis's activities in the field of post-bop not only revived interest in traditional forms of jazz, but also launched a new wave of interpretations and innovative searches aimed at preserving and at the same time updating the jazz heritage in the context of modern cultural processes.

Key words: *post-bop, jazz, Wynton Marsalis, improvisation, jazz performance.*

Вступ. Постбоп – стиль джазової музики, що формувався з 1960-х років як подальший розвиток бібопу та хард-бопу під впливом модальної та фрі-джазової традицій. Характерні риси постбопу – більш відкриті гармонії, використання модальних ладів, ускладнена ритміка (зокрема, незвичайні метроритмічні побудови) та комбінування елементів різних стилів¹.

Постбоп розглядають як неокласичне або модернізоване продовження бібопу, у ньому відчутні сліди другої «квінтету» Майлза Девіса та квартету Джона Колтрейна 1960-х років, але з більшою вольністю та використанням нових гармонічних концепцій.

В історії сучасного джазу 1980-х років особливе місце посідають «Молоді леви» – музиканти, що намагалися повернутися до акустичної, «традиційної» манери гри. Центральною фігурою цього руху став американський трубач Уінтон Марсаліс. Марсаліс швидко здобув широку популярність, його стиль став основою джазового ренесансу в 1980-х роках². Він одразу позиціонував себе як творець інноваційної акустичної музики, його перший альбом уперше за десятиліття переконав великі компанії інвестувати в «акустичний постбоп» і в молодих виконавців цього напрямку.

Попередні дослідження, зокрема українські та міжнародні, звертали увагу на роль Марсаліса у відродженні бібопових традицій (часто вживали терміни *необоп* чи *мейнстрім*)³. Однак недостатньо проаналізовано саме постбопову естетику у його творчості, тобто особливості композиційної та імпровізаційної мови Марсаліса в контексті постбопу.

Матеріали та методи. Матеріалом для пропонованого дослідження стали праці американських критиків та музикознавців, а також українських науковців, як-от М. Грідлі, Т. Джарретт, Дж. Мерф, А. Стафф, Н. Фоломєєва, Дж. Фордхем, Дж. Юдкін та ін., що висвітлюють поняття та особливості постбопа та виконавської діяльності Уінтона Марсаліса. Методологічна база дослідження ґрунтується на комплексі методів, до якого входять: аналітичний, системно узагальнювальний, аналіз і синтез тощо.

Результати. Джазове мистецтво другої половини ХХ століття набуло більш складного мультикультурного забарвлення, почало інтенсивніше вступати в процеси комунікації з неджазовими галузями, продемонструвавши велику рішучість та відкритість

¹ Staff A. Post-Bop Records of the Modern Era. URL: <https://www.allaboutjazz.com/post-bop-records-of-the-modern-era-by-aaj-staff#> (дата звернення: 05.07.2025)

² Murph J. The Story Behind Wynton Marsalis' Debut Album. URL: <https://jazztimes.com/features/profiles/the-story-behind-wynton-marsalis-debut-album> (дата звернення: 07.07.2025)

³ Фоломєєва Н. А. Становлення терміна «постбоп» у системі сучасного джазового виконавства. *Слобожанські мистецькі студії*. 2024. № 1 (04). С. 130-135.

до складних загальнокультурних тенденцій. Поява трубача Уінтона Марсаліса сприяло видимій інтенсифікації процесів, пов'язаних із переосмисленням та рекомбінуванням різноманітної лексики бібопа.

У 1980–1990-х роках у теоретичних роботах та популярних публікаціях про джаз з'являється термін «постбоп». Майже відразу в міжнародній джазовій журналістиці та публіцистиці це позначення стає двозначним, оскільки його супроводжують різні дефініції. Професійні стереотипи джазової журналістики, що передбачають використання допоміжних фраз і клішованих оборотів, перетворюють постбоп на зручну словесну фігуру, покликану позначити щось історично наступне за бібопом. Інакше висловлюючись, спочатку це позначення використовувалося як складники словесної конструкції, влаштованої, скажімо, на зразок висловлювання післявоєнний (postwar). Ураховуючи, що у великому обсязі джазової літератури аналізувалась музична подійність періоду 1940–1950-х років, англomовним авторам часто доводилося означати ті чи інші джазові процеси, що відбувалися в період Другої світової війни та після її закінчення. Внаслідок цього культурологічний складник джазу після 1945 року було зручно позначати шляхом додавання словесної конструкції postwar.

У джазовому співтоваристві легітимізував термін «постбоп» Джеремі Юдкін, який досліджував еволюцію музики Майлза Девіса 1958–1968 років і виділив цей період як окремий етап розвитку джазової мови. Він називає відмінними рисами постбопу високий ступінь свободи в організації форми та темпоритму, зростання композиторської та інтерпретаційної (якщо йдеться про виконання композицій, раніше написаних іншими авторами) ролі музикантів. Іншими характерними особливостями визнаються відмова від дотримання традиційних стереотипів бібопу, як і від занурення в безформний й хаотичний простір фрі-джазу. Функція барабанщика щодо ритмічної та колористичної свободи активізується, пріоритет модальних принципів стає значно відчутнішим, ніж раніше⁴.

Постбоп – синтез модальної свободи, розширеної тональності й елементів фрі-джазу, але в структурі ансамблю, ближчий до традиційного. Йому властиві розширені, іноді «нетональні» гармонії; плавні мелодичні лінії з вкрапленням дзвінкх інтонацій; перехід між різними ритмічними малюнками (наприклад, з модального на латино чи на «свінг»); використання ритмічних «стоптайм» фрагментів.

Постбоп актуалізує поступове «звільнення» від 32-тактової форми AABA, формуючи широкий простір можливостей у процесі структурування інструментальної композиції та варіювання ритмічних фабул. Зростає питома вага експерименталізму, сприятливого винаходу множинних ритмічних іррегулярностей, які виникають протягом діалогу між барабанщиком і контрабасистом. У метричній організації музичного матеріалу дедалі активніша роль відводиться непарним та змінним розмірам⁵.

У сучасній джазовій історії особливе місце належить трубачу Уінтону Марсалісу, особливості професійної кар'єри якого пов'язані з галузями сучасного джазового та академічного виконавства, музичної педагогіки, продюсування та адміністративного керівництва культурними інституціями.

Уінтон Марсаліс народився в 1961 році та виріс у музичній родині, його батько Елліс Марсаліс – відомий піаніст, а брати Бренфорд, Джейсун, Делфеайо також стали

⁴ Yudkin J. Miles Davis, Miles Smiles, and the Invention of Post Bop. Indianapolis : Indiana University Press, 2007. 184 p.

⁵ Gridley M. C. Concise Guide to Jazz. Trenton (New Jersey) : Pearson, 2012. 320 p.

видатними джазменами. З раннього віку Марсаліс поєднував класичну та джазову освіту. Проте як професійний музикант він швидко посів позицію основного реформатора та популяризатора акустичного джазу.

Активна виконавська діяльність Уінтона Марсаліса, яка розпочалася в другій половині 1970-х років, розгорталася одночасно у двох напрямках: у сфері джазового виконавства і в академічній музичній традиції. На відміну від більшості сучасних йому трубачів, які працювали переважно в межах джазового середовища, Марсаліс здобув ґрунтовну професійну освіту, що суттєво вплинуло на формування його музичного світогляду та виконавського стилю.

Факт походження музиканта з родини, тісно пов'язаної з музичною сферою, часто розглядається дослідниками як один із ключових чинників, що зумовили формування його художньої індивідуальності. Батько Марсаліса – знаний джазовий піаніст і педагог із консервативними поглядами – користувався високим авторитетом серед музикантів Нового Орлеана, що створило для Уінтона сприятливе середовище для становлення.

Водночас характерною рисою початкового етапу кар'єри Уінтона Марсаліса є високий рівень володіння інструментом, сформований під впливом академічної школи. У роки, проведені в Новому Орлеані, значну роль у його професійному розвитку відіграв трубач Дж. Янсен, який згодом рекомендував Марсаліса, що вирішив переїхати, впливовому викладачеві академічної труби Уільяму Ваккіано, відомому фахівцеві й педагогу.

Виконавська практика Марсаліса як оркестрового соліста в академічному середовищі не лише сприяла його особистісному та творчому зростанню, а й стала невід'ємним складником процесу професійного самоствердження⁶.

Його діяльність не обмежується виконавством, нині Марсаліс активно займається педагогічною роботою, викладаючи мистецтво джазової імпровізації. Відродження інтересу до класичних джазових традицій, пов'язане з іменами таких музикантів, як Марсаліс, сприяло створенню в 1996 році першої в історії телевізійної програми, повністю присвяченої джазовому мистецтву, що мало значний вплив на популяризацію жанру серед широкої аудиторії.

Марсаліс репрезентує особливий культурний феномен, уособлюючи відродження інтересу до джазу як значущого напрямку сучасного музичного мистецтва. Його внесок охоплює створення музики для кінематографічних і балетних постановок, а також багаторічну діяльність як керівника Джазового Лінкольн-центру у Вашингтоні.

Марсаліса вирізняє принципова позиція щодо збереження акустичної природи джазового звучання, у його композиціях відсутні елементи ф'южн із використанням рок-музики чи електроніки, хоча він водночас активно експериментує в межах фрі-джазової традиції. Починаючи із середини 1990-х років, Уінтон Марсаліс звертається до естетики та музичної спадщини Луї Армстронга та Дюка Еллінгтона, переосмислюючи їхні художні принципи у власній творчості.

Марсаліс активно впроваджує розширені гармонії та модальні побудови, притаманні постбопу. В альбомі «Black Codes (From the Underground)» 1985 року він свідомо звернувся до спадку Майлза Девіса та творчості Вейна Шортера⁷.

⁶ Фоломєєва Н. А. Становлення терміна «постбоп» у системі сучасного джазового виконавства. *Слобожанські мистецькі студії*. 2024. № 1 (04). С. 130–135.

⁷ Jarrett T. Wynton Marsalis, Black Codes (From the Underground). URL: <https://www.jarretthousenorth.com/2025/03/22/wynton-marsalis-black-codes-from-the-underground> (дата звернення: 08.07.2025)

Спрямованість Шортера, композиції якого багато слухав Марсалис, на органічну гармонійну концепцію відбилася в музиці «Black Codes»: композиції вирізняються складними, «текучими» акордовими послідовностями та незвичайними метрами, що створює враження одночасно сучасності та традиційності. Альбом Black Codes демонструє «ніжно наповнені постбопові гармонії з непостійними розмірами та стоптайм-пасажами»⁸.

Також У. Марсалис зберігає відчуття ритмічного драйву і свінгу, які властиві традиційним формам джазу. Навіть у найскладніших його творах чути сталий рух уперед, завдяки чіткій взаємодії ритм-секції та провідного інструмента⁹. Наприклад, у заголовній композиції «Black Codes» ритм-секція задає майже гігантський малюнок у такті 12/8, а гармонії фортепіано з нотками Монка створюють своєрідну «мозаїку» під акомпанемент барабанів. У такому поєднанні урочистого темпу та імпровізаційних «зворотів» розкривається контрастний постбоповий характер, музика одночасно впевнена в ритмі та відкриває площину для творчих несподіванок. Гру Марсалиса часто описують як поєднання «високого тону» з відточеною динамікою, що забезпечує і виразність, й інтенсивність сольних партій.

Важливою рисою є структурна свобода та вигадка форм. Хоча Марсалис переважно працює у складі джаз-квінтету чи квартету, у його композиціях часто використовують рвані введення, проміжні сегменти та перехідні елементи, подібні до тих, що з'явилися у вільнішому мистецтві 1960-х років. Це видно, наприклад, у композиції «Delfeayo's Dilemma» (з того ж альбому), де тема на початку звучить вказаним гармонічним ходом Шортера, після чого барабанне соло різко змінює атмосферу, а потім мелодія повертається у вигляді тонкого глісандо по системі струн. Так, він уводить елементи динамічних контрастів і «нестандартних» інтерлюдій, що властиво постбопу та якими він оживляє характер своїх творів.

Крім того, мелодика та імпровізація Марсалиса поєднують традиційну тембральну чутливість з інтелектуальною глибиною. Його мелодії часто мають чіткі лінійні контури, що нагадують класичний джаз, але водночас містять незвичайні інтонаційні зміни, які йдуть від класичної концепції «дзвінкого» звучання. Наприклад, у другому треку «For Wee Folks» У. Марсалис переходить від баладного вступу до мінорного свінгу, відсилаючи слухача до колтрейнівських мелодій, але одночасно привносить власні ритмічні варіації та сучасну гармонію під акомпанемент Кенні Кірклєнда¹⁰.

Це демонструє схильність до інтертекстуальності – цитування чи стилістичні алюзії на епоху Майлза чи Колтрейна поєднуються з власними інтонаційними знахідками чи музичними ідеями Марсалиса, що робить його імпровізацію впізнаваною та індивідуалізованою. Як зауважив один дослідник, Марсалис є «естетичним консерватором, але не виключає нових ідей» – його інтерпретації минулого водночас креативні і впізнавані¹¹.

Не менш важлива риса – колективна інтеракція. У постбоповому контексті соло та акомпанемент тісно переплітаються. В ансамблях Марсалиса (іноді включно з

⁸ Jarrett T. Wynton Marsalis, Black Codes (From the Underground). URL: <https://www.jarretthousenorth.com/2025/03/22/wynton-marsalis-black-codes-from-the-underground> (дата звернення: 08.07.2025)

⁹ Marsalis standard time. URL: <https://burningambulance.com/2019/04/30/marsalis-standard-time/#:~:text=Wynton%20Marsalis%20is%20an%20aesthetic,all%20you%20can%20ask%20for> (дата звернення: 08.07.2025)

¹⁰ Jarrett T. Wynton Marsalis, Black Codes (From the Underground). URL: <https://www.jarretthousenorth.com/2025/03/22/wynton-marsalis-black-codes-from-the-underground> (дата звернення: 08.07.2025)

¹¹ Marsalis standard time. URL: <https://burningambulance.com/2019/04/30/marsalis-standard-time> (дата звернення: 08.07.2025)

нащадками «молодих левів», як-от піаніст Кенні Кіркланд, барабанщик Джеф Вотс, саксофоніст Бренфорд Марсаліс та інші) кожний музикант активно слухає та реагує. У згаданому «Black Codes» соліст виходить на перший план лише після того, як ритм-секція створила певний емоційний фон. Коли ж заходить соло, партнери підсилюють його ідеї, наприклад, у треку «Black Codes» після соло Марсаліса Кіркланд відповідає йому візерунками, переносючи динаміку від «Монкових» приглушених акордів до феєричних фраз майже в стилі Білла Еванса¹².

Так, у музиці Уінтона Марсаліса постбопова естетика виявляється в синтезі минулих зразків та сучасності. З одного боку, це традиційні атрибути джазу (свінг, блюзова інтонація, класична форма), а з іншого – продумані гармонії, складні метроритми, концептуальні замисли. Такий баланс називають «рекомбінуванням лексики бібопу». Творча концепція Марсаліса сприяла інтенсифікації процесів, пов'язаних з переосмисленням і рекомбінацією різноманітної лексики бібопу, тобто відродженню імпровізаційних цінностей із додаванням нових ідей. У результаті виникла низка музикантів, які також працювали в цій модернізованій постбоповій традиції (Ніколас Пейон, Теренс Бланшар, Рассел Ганн та інші)¹³.

Окремо слід зазначити, що Марсаліс поєднує інструментальну музику з інтелектуальним та навіть політичним контекстом. Його вокальні проєкти (наприклад, «From the Plantation to the Penitentiary») демонструють, що постбопова манера може містити також лірику й джазову риторичку проти соціальної несправедливості. У зазначених композиціях мелодична свобода постбопу реалізує авторську концепцію, водночас зберігаючи відповідність естетичним засадам марсалізму; аранжувальні рішення та виконавська експресія – від маршових інтонацій Нового Орлеана до елементів вільної імпровізації – вибудовують стилістичний континуум, що охоплює спектр від традиційних форм до постмодерністських інтерпретацій.

Висновки. Уінтон Марсаліс постає в ролі містка між традицією та модернізмом у джазі. Його творчість багата в чому визначає характер сучасного постбопу, він оживив та розширив бібопову спадщину, уперше донісши її до масової аудиторії 1980-х років як елемент «ренесансу акустичного джазу». Музичне кредо Марсаліса ґрунтується на чіткому свінгу та бібопових дисциплінах, але при цьому містить новаторські гармонічні рішення й свободу імпровізації, характерні для постбопу. Як зауважують критики, його альбоми, зокрема «Black Codes», вирізняються «ніжно розвиненими постбоповими гармоніями» й несподіваними ритмічними змінами.

Це поєднання призвело до формування нового покоління виконавців, які наслідували ці ідеї, причому далеко не всі вважаються «мейнстрімом» у традиційному сенсі. Марсалісовий підхід узагальнено можна описати як акт повернення до системи імпровізаційних цінностей бібопу зі свідомим їх оновленням. Він перетворив ці цінності на «сучасну мету», застосовуючи їх у ширшому культурному контексті, під впливом Марсаліса відбувся «ревізований діалог» бібопу з актуальною культурою кінця XX – початку XXI ст. У підсумку творчість Уінтона Марсаліса демонструє, що постбоп – це постійна практика перетворення джазової спадщини, здатна генерувати нові глибокі прояви мистецтва.

¹² Jarrett T. Wynton Marsalis, Black Codes (From the Underground). URL: <https://www.jarretthousenorth.com/2025/03/22/wynton-marsalis-black-codes-from-the-underground> (дата звернення: 08.07.2025)

¹³ Fordham J. Wynton Marsalis, From the Plantation to the Penitentiary. URL: <https://www.theguardian.com/music/2007/mar/09/jazz.shopping#:~:text=lyrics%20concentrate%20remorselessly%20on%20the,The> (дата звернення: 09.07.2025)

Література

1. Фоломєєва Н. А. Становлення терміна «постбоп» у системі сучасного джазового виконавства. *Слобожанські мистецькі студії*. 2024. № 1 (04). С. 130–135.
2. Fordham J. Wynton Marsalis, From the Plantation to the Penitentiary. URL: <https://www.theguardian.com/music/2007/mar/09/jazz.shopping#:~:text=lyrics%20concentrate%20remorselessly%20on%20the,The> (дата звернення: 09.07.2025)
3. Gridley M. C. Concise Guide to Jazz. Trenton (New Jersey) : Pearson, 2012. 320 p.
4. Jarrett T. Wynton Marsalis, Black Codes (From the Underground). URL: <https://www.jarretthousenorth.com/2025/03/22/wynton-marsalis-black-codes-from-the-underground> (дата звернення: 08.07.2025)
5. Marsalis standard time. URL: <https://burningambulance.com/2019/04/30/marsalis-standard-time/#:~:text=Wynton%20Marsalis%20is%20an%20aesthetic,all%20you%20can%20ask%20for> (дата звернення: 08.07.2025)
6. Murph J. The Story Behind Wynton Marsalis' Debut Album. URL: <https://jazztimes.com/features/profiles/the-story-behind-wynton-marsalis-debut-album> (дата звернення: 07.07.2025)
7. Staff A. Post-Bop Records of the Modern Era. URL: <https://www.allaboutjazz.com/post-bop-records-of-the-modern-era-by-aaj-staff#> (дата звернення: 05.07.2025)
8. Yudkin J. Miles Davis, Miles Smiles, and the Invention of Post Bop. Indianapolis : Indiana University Press, 2007. 184 p.

Дата надходження статті: 14.07.2025

Дата прийняття статті: 01.09.2025

Опубліковано: 23.10.2025

© Дмитриченко А. В., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

